

עזרה לבימוי — לינדי פפוף, נירה שנער
מנהל הצגה — אבינעם מור-חיים
מנהל ייצור — אריה משולם
תאורן — יעקב מרזל
ייצור תפאורה — צבי לבב / נסים אגאי
מנהל במה — דני ברהום
יחסי ציבור ותוכניה — מאירה אליאש
צלומים — יעקב אגור

מפיק — דני שלם

מאת — סמואל בקט
תרגום מצרפתית — מולי מלצר
עיבוד ובימוי — מיכל גוברין

תפאורה ואביזרים — דורון ליבנה
תלבושות ואביזרים — ענת פלנקר
עיצוב תאורה — בן-ציון מוניץ
הזרכת תנועה — רפי גולדווסר
עיצוב תוכניה וכרזה — רפי אתגר

מולי מלצר. יליד תל-אביב, 1945. בוגר האוניברסיטה העברית (ספרות יוונית ולשון עברית), למד ספרות צרפתית בפאריס ומסיים תואר שני באוניברסיטת תל-אביב (תורת הספרות הכללית). עוסק בתרגום ובעריכה. בתרגומו (מצרפתית): "מרסיה וקאמיה" (בשלמותו), בהוצאת "אדם", וכן ארבעה סיפורים של בקט, העומדים להופיע בקרוב.

מיכל גוברין. ילידת ישראל, 1950. בעלת תואר דוקטור של אוניברסיטת פאריס, בתחומי תיאוריית הבימוי והפולחן הדתי.

היתה מיוצרי סדנה נסיונית, מסופחת ל"מרכז הבינלאומי לניסוי תיאטרלי" בפאריס, בהנהלת פיטר ברוק, וביימה בלהקת "שבעת הקבצנים" את "תבואת השגעון", עיבוד בימתי לשלוש ממעשיות רבי נחמן מברסלב.

תרגמה את "הפרסים" לאייסכילוס ו"אופני הנידון" לאראבאל (אותו גם ביימה). בתיאטרון החאן תרגמה וביימה את "המהגרים" למרוז'ק, (הצגה שזיכתה את שחקניה ואותה ב"פרס מאיר מרגלית" לשנת 1977) וביימה את "בדמי ימיה" לעגנון.

מיכל גוברין מרצה בחוג לתולדות התיאטרון באוניברסיטה העברית.

דורון ליבנה. יליד תל-אביב, 1950. את השכלתו האמנותית רכש ב"אקדמיה לאמנות ולעיצוב — בצלאל", במחלקה לאמנות, אותה סיים ב-1977. עבודותיו הוצגו במסגרת שתי תערוכות שהתקיימו בירושלים.

תכנן תפאורת "מרסיה וקאמיה" היא עבודתו הראשונה בעיצוב-במה.

ענת פלנקר. ילידת לודג', פולין, 1948. עלתה ארצה בשנת 1957. סיימה תיכון לאמנות-שימושית בתל-אביב והיא בוגרת החוג לתולדות התיאטרון באוניברסיטה העברית. במסגרת חוג זה, עיצבה אביזרים להפקה האוניברסיטאית של "היהודי ממלטה", 1974.

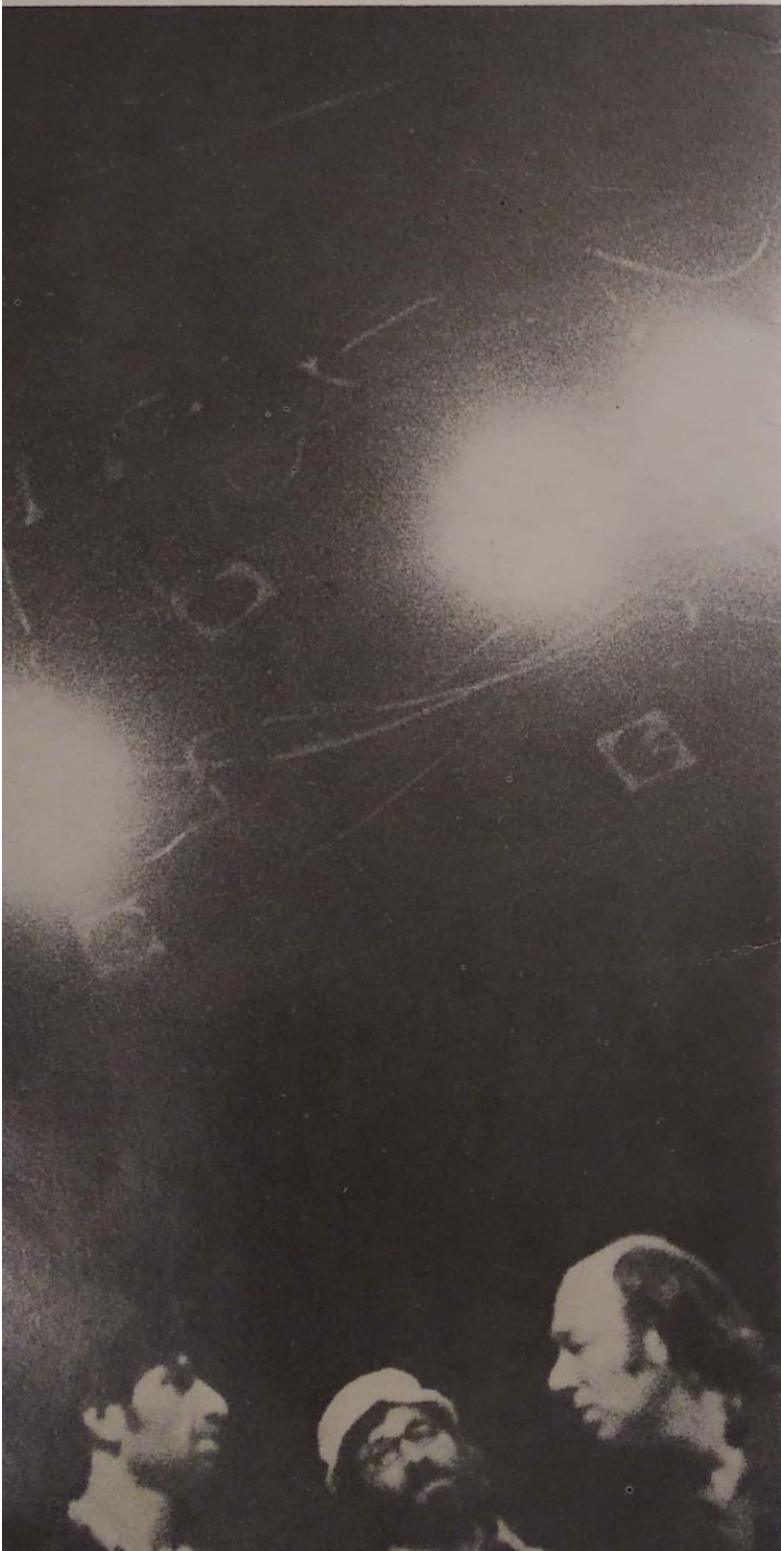
כמורכב עיצבה תלבושות, אביזרים, מסיכות, כרזה ותוכניה להצגה "החותם השביעי", שהועלתה ע"י "תיאטרון אלטרנטיבה", 1976.

בתיאטרון החאן עיצבה אביזרים להצגות: "משיח בא", "רוזנקרנץ וגילדנשטרן מתים", "קדימה ביתר", "מעשה נורא", "חקירה".

בן-ציון מוניץ. יליד פתח-תקווה. למד תכנון תאורה וניהול במה בביה"ס "לאמדא" בלונדון. ממייסדי "במת השחקנים", ממתכני התאורה הנודעים בארץ. תכנן את התאורה לרוב הפקות תיאטרון החאן.

רפי גולדווסר. יליד בואנוס-אירס, ארגנטינה, 1947. בוגר החוג להיסטוריה כללית והחוג לתיאטרון באוניברסיטת תל-אביב. משחק בתיאטרון המקצועי מאז שנת 1968. בין השאר, השתתף בהפקות תיאטרון "הבימה", "תיאטרון עירוני חיפה", "בימות", "חאן".

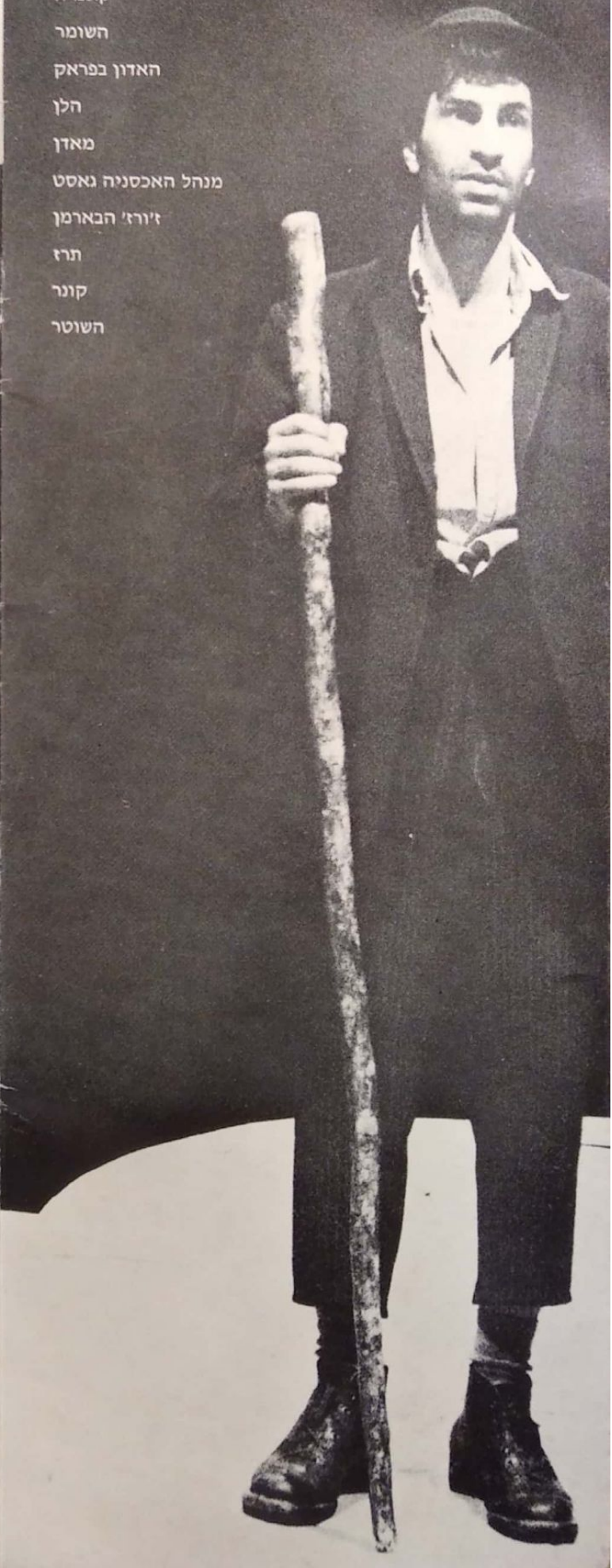
בעל תואר מאסטר בתיאטרון מאוניברסיטת ואנסן בפאריס ובוגר בית-הספר לתנועה ותיאטרון של ז'אק לקוק. מלמד משחק ותנועה בחוג לתיאטרון של אוניברסיטת תל-אביב.

התפקידים (למי סדר הופעתם):

המספר ; ואט
מרסיה
קאמיה
השומר
האדון בפראק
הלן
מאדן
מנהל האכסניה גאסט
ז'ורז' הבארמן
תרז
קונר
השוטר

אהרן אלמוג
ששון גבאי
אבינעם מוריחיים
שלום קינן
דני מוג'ה
נטע פלוצקי
אורי אברהמי
שלום קינן
אורי אברהמי
נטע פלוצקי
דני מוג'ה
דני מוג'ה

"כשהמחזה 'מנחמים לגודו' הוצג לראשונה, בפאריז בשנת 1953, היה סמואל בקט בן קרוב לחמישים, ולמעשה לא-מוכר כלל", כותב א. אלוארז בספרו 'בקט'. "ובכל זאת, רק שש-עשרה שנה לאחר מכן זכה בקט בפרס נובל לספרות. יתר על כן, הוא היה אחד מאותם זוכים מועטים שאיש לא חלק על זכותם לקבל את הפרס" **.

גם היום ידוע בקט בעיקר הודות ל'גודו' ולעוד כמה מחזות שכתב אחריו: 'סוף משחק', 'סרטו האחרון של קראפ', 'הו הימים הטובים' ו'מחזה'. רוב יצירות הפרוזה שלו, ובכלל זה 'מרסיה וקאמיה' (שפורסם רק בשנת 1970), אינן מוכרות עדיין אלא לקהל מצומצם יחסית.

סמואל בקט נולד בפוקסרוק שליד דאבלין בשנת 1906, ובילה באירלנד את שנות ילדותו ונעוריו. מגיל צעיר קיווה לעשות קאריירה ספרותית, ובמשך המחצית השנייה של שנות העשרים וכל שנות השלושים פירסם במפוזר כמה מאמרי ביקורת (בעיקר על ג'ויס ועל פרוסט), שני ספרי שירה דקיקים, קובץ של סיפורים קצרים, ולבסוף, ב-1938, גם רומאן בשם 'מרפי'. כל היצירות הללו, שנכתבו כולן באנגלית, לא זכו כמעט לשום הד, אם לא נביא בחשבון כמה ביקורות מלגלגות בעיתונות הדאבלניית (חלק מן היצירות — רובן פורסמו בפאריז — אף נאסרו להפצה באירלנד, על-ידי הצנזורה הפוריטאנית).

במשך כל השנים האלה התפתח בבקט רגש של תיעוב ושנאה לאירלנד, ובעיקר לחברה הדאבלניית (אל הנופים האיריים נשאר קשור קשר רגשי עמוק), ומצד שני — חיבה מיוחדת לפאריז. בדאבלין היו חיי הספרות פרובינציאליים מדי לטעמו, גלי הלאומנות הפאטריוטית ששטפו את החברה (וחלק מן הסופרים) היו רחוקים מלהלהיב אותו, והיתה שם גם אמו, שיחסיו של בקט איתה היו קשים במיוחד. לעומת זאת, בפאריז מצא בקט חיים ספרותיים תוססים, שחרור נמור מלחצים משפחתיים וחברתיים, וכן את "האח הגדול" האירי, ג'יימס ג'ויס. במשך כמה שנים היה בקט — בין שאר "גולים" איריים צעירים — מעין שוליה לג'ויס המתעוור והולך, וקיבל עליו באהבה עבודות שונות כדי לסייע לו ככל יכולתו.

ב-1937, אחרי למעלה מעשר שנים של חיים שהיטלטלו בין דאבלין, פאריז, לונדון ומקומות שונים בגרמניה, קבע בקט את מושבו בפאריז (שבה הוא חי עד היום). פתיחת מלחמת העולם "תפסה" אותו דווקא בדאבלין, בביקור אצל משפחתו, והוא "נמלט" מיד בחזרה לפאריז. יותר מאוחר אמר בהומור לאחד ממראייניו: "העדפתי צרפת השרויה במלחמה על אירלנד השרויה בשלום". במשך כשנתיים השתתף בפעולות המחותרת הצרפתית, אך עם חשיפת הרשת שבתוכה פעל, נמלט — ברגע האחרון ממש — אל דרום צרפת, ושם חי עד סוף המלחמה בכפר קטן. שם גם כתב — בתור "תיראפיה", לדבריו — את הרומאן 'ואט', היצירה החותמת את תקופת כתיבתו באנגלית.

משנת 1945 ואילך עבר בקט לכתיבה כמעט רק בצרפתית (את רוב יצירותיו תירגם אחר-כך בעצמו לאנגלית). במשך שש-שבע שנים של עבודה מאומצת, תקופה שאותה כינה "ההתבצרות בתוך החדר", כתב בקט את מרבית יצירות הפרוזה החשובות שלו — כמה סיפורים קצרים, 'מרסיה וקאמיה', הטרילוגיה: 'מולוי', 'מאלון מת' ו'בן-בלירש' — וכן את המחזה שפירסם אותו ברחבי תבל, 'מנחמים לגודו'.

הכתיבה בצרפתית איפשרה לבקט לצאת סוף סוף מן הצל שהטילה דמותו של ג'יימס ג'ויס על כל סופרי הפרוזה האנגלית. אך לא רק עצם הכתיבה בלשון אחרת תרמה לכך; בקט שינה לחלוטין גם את אופיה של הלשון הספרותית שלו. הוא נטש יותר ויותר את הגודש של אמצאות לשונית, אסוציאציות לוקאליות ומשפטים מתפתלים, המאפיין את הפרוזה האנגלית-האירית, לטובת ההגיון התחבירי והבהירות של סגנון הפרוזה הצרפתי.

בדרך זו הצליח בקט להגיע, גם בפרוזה שלו וגם במחזותיו, הן לפשטות רבה והן להפשטה גוברת והולכת. דמויותיו של בקט ה"צרפתי" מדברות על הדברים הנוראים ביותר — מכאובים, דיכאון, ייאוש, מוות — במלים הפשוטות ביותר, ובמין הגיון שפשטותו היא מצחיקה ומחרידה כאחד.

בסצנת הסיום של 'מנחמים לגודו', כשאסטראגון המיואש אומר: "אני לא יכול להמשיך יותר ככה", מנחם אותו ולאדימיר: "מחר נתלה את עצמנו". העלילות (או מה שנותר מהן) והגיבורים (או מה שנותר מהם) מאבדים יותר ויותר סימני-היכר של מקום, שייכות לאומית או זמן; נשאר רק "זמן" אנושי-כללי: המוות, שהכל מתרחש סביבו — "קצת לפני, קצת אחרי, מה זה כבר משנה", היה אומר בקט.

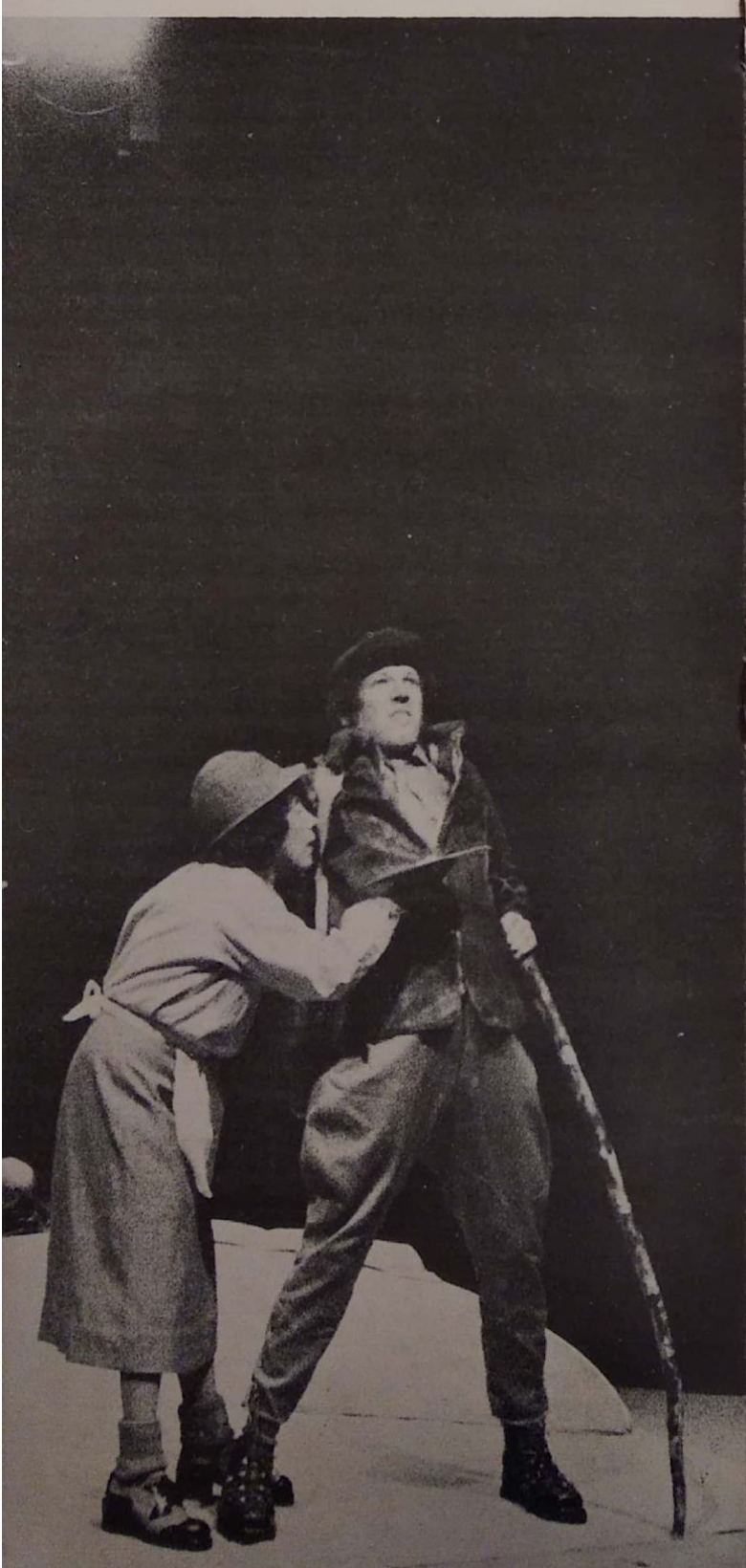
* פרטים רבים המובאים כאן נלקחו מתוך הביוגרפיה המקיפה שפירסמה לפני חודשים מעטים החוקרת האמריקאית דיידר בר: Deidre Bair, **Samuel Beckett: A Biography**, Harcourt Brace Jovanovich, New York / Jonathan Cape, London, 1978
** A. Alvarez, **Beckett**, Fontana Modern Masters, 1973
ספרו של אלוארז עומד להופיע בעברית בהוצאת "אדם", ויכולו רשימת "פירסומי בקט" בעברית: מחקרים עליו ותרומים מיצירותיו, כולל הפקות תיאטרון ורדיו.

'מרסיה וקאמיה' נכתב בפתח "התקופה הצרפתית" הזאת, בשנת 1946, שנתיים לפני 'גודו', אך פורסם רק ב-1970. בקט עצמו קרא לספר "רומאן". אך למען האמת, 'מרסיה וקאמיה' הוא מעין "בן-תערובת", משהו שעל הגבול שבין רומאן ובין מחזה. בתוך התפתחותו הספרותית של בקט, זהו רגע מעניין: בקט חשב את עצמו עד אז קודם כל לסופר פרוזה, ובאמת מצויים כבר ב'מרסיה וקאמיה' יסודותיה של הפרוזה הבשלה שלו, שבאה לידי שלמות בטרילוגיה; אך באותה מידה ברורים ביצירה זו גם המרכיבים התיאטרוניים: הדיאלוגים — בין שתי דמויות או יותר — בנויים כ"סצנות" לכל דבר, ואת התיאורים המדויקים של תנועות גוף והבעות ממש "מתבקש" לתרגם להוראות-בימוי. הכשרון הדראמאטי של בקט כאילו פורץ כאן לפני שבקט עצמו עמד על קיומו.

אין פלא שחומר רב מתוך 'מרסיה וקאמיה' מצא את דרכו אל המחזה 'מחכים לגודו': דיאלוגים וקטעי דיאלוגים, פה ושם סצנה שלמה, וכמובן — צמד הגיבורים הראשיים. ספק קבצנים-נוודים, "קלושאים", ספק מוקיונים נוסח לורל והארדי — מרסיה וקאמיה הם כלי ספק "אבותיהם" של ולאדימיר ואסטרנגון.

עם זאת, עדיין שומר 'מרסיה וקאמיה' על ייחודו, קודם כל בנושא שלו: ולאדימיר ואסטרנגון מבליים את זמנם בציפייה, בהמתנה, בקיצור — מחכים לגודו. לעומת זאת, כל מה שמעניין את מרסיה וקאמיה זה לקום וללכת, להסתלק, לצאת כבר לדרך. "המסע של מרסיה וקאמיה" — כך נפתח הרומאן, וזהו גם הנושא שלו. את הרצינות התהומית — והגיחוך הגרוטסקי — של המסע הזה, מתאר יפה מרסיה, כשהוא פונה אל השומר, המנסה לגרש אותו ואת ידידו מן המיבנה שבו מצאו מחסה מן הגשם, ואומר לו בנימה הרואית:

דווקא היום, אחרי שנים של פסיחה על שתי הסעיפים, אנחנו פותחים סוף סוף במסענו, לעבר יעד לא ידוע, שממנו אולי לא נשוב עוד חיים. אנחנו רק מחכים שמזג-האוויר יתבהר, כדי לצאת לדרך. תבין אותנו. 'מרסיה וקאמיה' עומד שלב אחד לפני 'מחכים לגודו' מבחינת דרגת ההפשטה שלו. כאן עדיין נודע לנו פה ושם משהו, אמנם לא הרבה, על חיי הגיבורים בעבר, ולזכרים פרטים רבים הקושרים את מקום העלילה של הסיפור אל מקום מסוים. כמה תיאורי מקום שייכים כנראה לדאבלין וסביבותיה, וסוג הכסף והמשקאות ממקמים את הסיפור באירלנד. גם שמות של כמה גיבורים, כמו מאדן, קונר ואחרים. הם שמות איריים, או שניתן למצוא אותם באירלנד. אפילו שמות הגיבורים הראשיים, הנשמעים לנו "צרפתיים" לגמרי, "נשאלו" ככל הנראה משני בוגרים של הקולגים שבהם למד בקט בצעירותו — אחד מהם, ויויאן מרסיה, הוא שגילה פרט זה, בספר על בקט שפירסם ב-1977. מכאן מסיקה דיירדר בר, הביוגרפית של בקט, כי 'מרסיה וקאמיה' הוא סיפור על "גלות מרצון, הדומה במידה רבה לזו של בקט עצמו". לטענתה, היציאה לדרך היא ניתוקו של בקט מאירלנד, ואת הניתוק הזה מסמלת יותר מכל הפעולה של זריקת המעיל: כמו מרסיה וקאמיה, גם בקט עצמו זרק את מעילו הישן והבלוי, שבו הכירו אותו אנשי דאבלין, כאשר עזב את העיר; כמוהם יצא לדרך אל עתיד לא-ברור, כשהוא מביט מדי פעם כמהסס לאחור.

רומאן על פרידה מאירלנד ? — זהו אולי הרקע האישי של היצירה (אף ייתכן שריבוי הפרטים הביוגראפיים בספר זה הוא שהניע את בקט לגנוז אותו לתקופה ממושכת, לאחר כמה נסיונות כושלים להוציאו לאור). אך בלי ספק יש ביצירה הרבה יותר מזה. כמו ולאדימיר ואסטרסגון, כבר מרסיה וקאמיה יודעים שלחיות ממש — זה לא בא בחשבון ; כל מה שאפשר זה רק לשחק קצת ב"לחיות" עד ש"כל העסק הזה סוף סוף ייגמר" :

אני כבר לא רעב, אמר קאמיה.

מוכרחים לאכול, אמר מרסיה.

אני לא רואה מה הטעם, אמר קאמיה.

הדרך שעלינו עוד ללכת היא קשה וארוכה, אמר מרסיה.

מוטב שנתפגר כמה שיותר מהר, אמר קאמיה.

זה נכון, אמר מרסיה.

השאלות ששואלים את עצמם מרסיה וקאמיה הן בהחלט "השאלות הגדולות של החיים", השאלות ה"קיומיות", גם אם הם מתחמקים מהן מדי פעם בהומור המטורף שלהם :

הייתי רוצה להציג לך כמה שאלות פשוטות, אמר קאמיה.

שאלות פשוטות ? אמר מרסיה. אתה מפתיע אותי,

קאמיה.

צורתן תהיה בעלת פשטות רבה ביותר, אמר קאמיה.

אם יש דבר שאני שונא, אמר מרסיה, זה לשוחח

בשעת ההליכה.

רק שתי שאלות ממש קטנטנות, אמר קאמיה.

תקשיב, אמר מרסיה. אני לא מכיר יותר שום תשובות,

מוטב שאומר לך זאת מיד. הכרתי אחדות, בזמנו, ומן

המובחרות, הן היו החברה היחידה שלי. נהגתי אפילו

להמציא משפטי שאלה שיתאימו להן. אבל מזמן

קראתי דרור לכל החבורה הזאת.

יוזמתה של הבמאית מיכל גוברין זיכתה את תיאטרון "החאן", שחקניו וקהלו, בזכות-ראשונים : הצגה זו היא

העיבוד הראשון בעולם של 'מרסיה וקאמיה'. הסכמתו

של בקט לעיבוד הרומאן לתיאטרון — דבר שאינו מקובל

עליו בדרך כלל — מלמדת בלי ספק על מודעותו של בקט

עצמו לקיומם של יסודות דראמאטיים ברורים ב'מרסיה

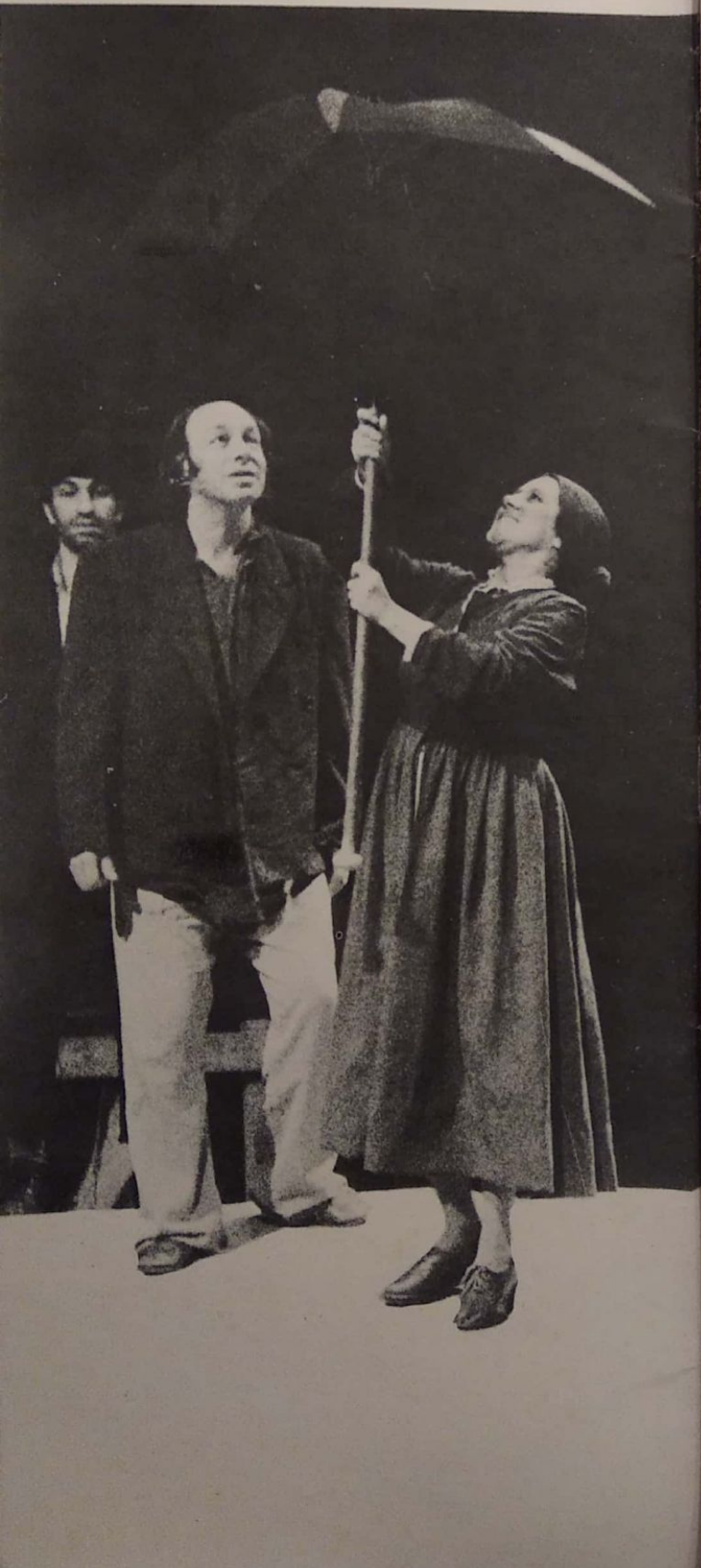
וקאמיה'.

מולי מלצר

Samuel Beckett, **Mercier et Camier**. Minuit, Paris, 1970

Samuel Beckett, **Mercier and Camier**. Calder & Boyars, London, 1974.

סמואל בקט, **מרסיה וקאמיה**, תרגם מצרפתית מולי מלצר. הוצאת "אדם", ירושלים, 1979.

הצגת הרומאן "מרסיה וקאמיה" על במת "החאן" מנסה להדגיש את המתח בין שני סגנונות הכתיבה של סמואל בקט — הפרוזה והדראמה. על הבמה מתרחשות בעת ובעונה אחת שתי הצגות, זו בצד זו, זו תלויה בזו: מסעם רב-התלאות של מרסיה וקאמיה, ובצידו מעין מונודראמה של אותו "שלישי" "שהיה איתם כל הזמן", אשר נמצא איתם על הבמה במשך כל זמן ההצגה ועורך מסע רב-תלאות ב"מרתפי זכרונותיו".

אולם, הגשמתו על הבמה של מתח זה, רק מדגישה עד כמה שונה דמות המספר הבקטי מזו של המספר המסורתי. הוא אינו מפעיל את הדמויות וגם אינו "כל יודע". הוא נתון, בדיוק כמו שאר הדמויות, בתוך "כלוב הברזל של השעות". כדבריו: "יותר מדי קצר בשביל שיהיה כדאי להתחיל, יותר מדי ארוך בשביל לא להתחיל בכל זאת". כמוהם הוא מחפש מפלט כלשהו. מרסיה וקאמיה משליכים את יהבם על חפציהם, ההולכים ופוחתים, בעוד שהוא נאחז במלים, אשר תלכנה ותתפוררנה בפייהם של המספרים ברומאנים הבאים של בקט.

המספר, מרסיה וקאמיה עוברים תהליך מקביל של שקיעה, עד לעצירת התנועה, הנרמזת בסוף ההצגה.

זה כל היום כך, מן הטיק הראשון עד הטאק

האחרון, או נניח מן השלישי עד השני-לפני-האחרון, כי בכל זאת לוקח לו זמן, לטאק-טאם הזה בחזה, לקרוא לנו אל החלום, ולקוח לו גם זמן לשלח אותנו משם. ובניתיים השאר יישמע, גרגר דוחן נופל יישמע, אתה רק פונה לאחור והנה אתה שם, כל פעם יותר ויותר קרוב, כל החיים יותר ויותר קרוב. שמחה בכפיות של מלח, כמו מים להולכים למות מצמא, וגסיסה קטנה ונעימה במנות של בית מרקחת...

סיפורו של המסע, ההולך ודועך, מתהדהד הלוך ושוב בין המספר ובין הדמויות, כתנועת מטוטלת אשר הולכת ומתקצרת עד אין-סוף — התנועה המהותית לעולמו של בקט.

ההתרחשות הבימתית במחזותיו של בקט איננה אלא ביטוי חיצוני לאותה תנועת מטוטלת של הנפש. אין כאן "סיפור מעשה" אלא רק הצצה אל תוך תהליכי תודעה זעוריים אשר הוגדלו פתאום לנגד עינינו. ביצוע מחזותיו של בקט דורש, על כך, יצירת שפה תיאטרלית שתבטא בדרך מוחשית מציאות מופשטת זו.

בעיבוד לבמה של 'מרסיה וקאמיה' עבר הרומאן תהליך דומה של הפשטה. המקומות השונים, בהם נעצרים מרסיה וקאמיה במסעם, נעלמו לחלוטין, ובמקומם הפכה הבמה לדרך ריקה, מסלול אינסופי, שממנו יורדים רק עם תום התנועה.

הדמויות הנקרות בדרכם של מרסיה וקאמיה סוחבות על גבן, כמו צב על גבו, את קיומן, שהצטמק לכמה חפצים התלויים עליהן.

יותר מכל אמצעי בימתי אחר הודגשה בהצגה זו התנועה. המלים משמשות לפרקים רק ליווי חיצוני לתנועות, ההופכות לתרשים הממחיש את תנוודות התודעה. מול ריקנות הבמה ותמצית התנועה מהווים החפצים והתלבושות הישנות פיסות של חיים גולמיים. הליווי המוסיקלי היחיד בהצגה הם הרעשים הבוקעים מצעדיהן של הדמויות, מקולותיהן, מרגעי השקט, וממקצב התנועה, ואילו התאורה הפותחת וסוגרת חליפין את האופק מעל למסלול התנועה, משקפת את התנוודות הלא פחות קפריזיות של הנוף, של העולם הפיזי, שממנו מרסיה וקאמיה אינם מצליחים להיחלץ, כדי לצאת סוף סוף למסעם.

The Khan Theatre Presents:
MERCIER et CAMIER
Written by: Samuel Beckett
Translated by: Mulli Melzer
Adapted & Directed by: Michal Govrin
Sets: Doron Livné
Costumes: Anat Palenker
Lighting: Ben-Zion Munitz
Movement: Raffi Goldwasser
Poster & Programme Design: Raphi Etgar
Producer: Dani Shalem

תיאטרון החאן פועל במרכז החאן הירושלמי
מיסודה של הגב' הני גסטטנר
ובסיוע האגף לתרבות — משרד החינוך והתרבות
הקרן לירושלים
עיריית ירושלים
וקרן תרבות אמריקה — ישראל

The Khan Theatre operates in the Jerusalem Khan Center
founded by Mrs. Henny Gestetner and with the aid of
The Cultural Wing of the Department of Education and Culture
The Jerusalem Foundation
The Jerusalem Municipality
and the American-Israel Cultural Foundation

נוסט לגיה NOSTA LGIA

מזכרונות העבר, חנות לאניני טעם
בחאן הירושלמי מול תחנת הרכבת
a store for the discerning
individual with a taste for the past
at the Jerusalem Khan
opposite the railway station

הרומאן 'מרסיה וקאמיה', בתרגומו העברי של מולי מלצר,
יצא לאור בהוצאת "אדם".
הספר ניתן לרכישה בכל חנויות הספרים
ובהנחה מיוחדת בכניסה לאולם ההצגה